

Meclis-i mâliye azâlığında mütekâid pederi otuz beş sene evvel vefât etmişti. O zamân kendisi yirmi bir yaşında, Mekteb-i Mülkiyye-i Şâhânenin son sınıf imtihanlarını ihzâr ile meşgul' idi. Babasının İrtihalinden iki ay sonra aliyyü'l- a'lâ, derecede şehâdetnâme ve ğâlibâ altı yüz kuruş maâş ile bir nezârete memûr oldu.

Babası ona Cerrahpaşa'da denize nâzır, güzel bir hâne ile Eminönün'de üç dükkân ve Galata'da küçük bir hâne mîrâs bırakmıştı. Şu bir kaç parça mülkün îrâdı, o zamânlar temîn-i refâh etmeye kâfi idi. Bununla berâber taşralarda çalışmak isteyerek, bir kaç sene sonra, bulunduğu kalemi terk ile bir vilâyetin maiyyet-i memuriyyetini istidâ etti. Emeli Anadolu'y'u, anavatanı dolaşarak hem hizmet etmek, hem memuriyyet maaşından tasarruf edeceği para ile adaların birinde bir köşk yaptırarak, ömrünün son senelerini zarif bir bahçe ile zengin bir kütüphâne ortasında geçirmektir.

Dünyâda yalnız bir vâlidesi ve efrâd-ı âile nâmına da kendisini büyütmiş olan bir dadısı vardı ki vâli'desinin cihâz halayığı iken eskidikçe dostu, hemdemi, hemderdi olmuştu.

O, küçük âilesini müstahiben mahall-i memûriyyetine azimete hazırlanırken, mahallesinde, genç memûru birkaç gün düşündüren küçük bir hâdise oldu: Evlerine muttasıl ahşâb hâneye yeni bir âile nakl etmişti. Genç bir kızın ara sıra pürüzsüz, titrek bir sadâ ile okuduğu,

Nihânsın dîdeden ey mest-i nâzım,

Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!..

Benim sensin felekte sâyesâzım,

Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!..

mısrâlarıyla başlayan bir şarkıyı kendi hanesinin cünhasından teessür ve istiğrâk ile dinlerdi. O zamânı idrâk edenler, bu şarkıyı mutlakâ tahattur ederler. Her yerde hemen her gün okunur, bestesi de güftesi gibi mergûb bir neşîde idi.

O, yüzünü görmediği kıza muhrık sesinin delâletiyle kendi yâdında tersim ettiği bir çehre, meselâ iri ve baygın elâ gözler, uzun kirpikler, beyâz ve az tonbul bir yüz, bir kısmı alnının üstüne dökülmüş kumral ve gür saçlar iâre eder ve okuduğu şarkıyı dinler, dinlerdi.

Bu ancak bir kaç gün devâm edebildi. Şu bî-günâh hâdise istisnâ olunursa hayâtının sahâif-i güzârîşine hiç bir mâcerâ-yı muâşakanın satr-ı tazîbi karışmamıştır.

Eşyasının lüzumlu aksamını ve iki sandığı dolduran kitaplarını alarak validesiyle dadısını ve bir de on beş seneden beri hizmetlerinde bulunan Kengirili aşçı kadını bi'l-istishâb, bir perşembe günü Akdeniz tarîkiyle semt-i maksûda revân oldu. Bindiği vapur, kendi hâneleri hizâsından geçerken, bir rub' asırlık hayâtının en canlı hâtıraları karmakarışık sûrette hayâlinde güzerân oluyordu. Bu sırada, pürüzsüz, mühtezz bir sadâ kulağına,

Nihânsın dîdeden ey mest-i nâzım!..

Mısrâmını fısıldar gibi oldu. Bu tahattur onu pek ziyâde mütehassis etmişti. Gözlerinde yaşarmak istidâdını hissederek kamarasına çekildi. Ve bir daha onu düşünmek istemedi. Mahall-i memûriyetine vâsıl oldukları zâmân şarkıyı da hânende-i nâmer'îyi de hemen büsbütün unutmuştu.

O, taşra hayatının fikre tembellik ve uyuşukluk veren itiyâdâtına kapılmayarak bir parça merdümgirizâne yaşadı.

İstanbul'un matbûâtıyla pek iyi vâkıf olduğu Fransızcanın enâfis-i âsârını ihtimam ile takîp ediyordu. O kadar ki sekiz sene iftirâktan sonra ilk defa olarak sıla-i rahm için İstanbul'a geldiği zamân arkadaşları terakkiyât-ı fikriyyesini biraz hayret, biraz da hicâb ile takdir etmişlerdi.

Ulûm-ı müsbetenin telakk'yâtından başka hîç bir şeye ehemmiyet vermeyen ve itimâd etmeyen o metîn zekânın irs ve itiyâd sâikasıyla bazı ebâtîle karşı zaafi hiss olunurdu. Meselâ senenin bazı aylarını, ayların bazı günlerini meşûm telakkî eder, çift sayıların tek adedlerden ziyâde bereketli olduğuna inanmak ister, her ayın ilk defa olarak gördüğü hilâli akabinde ilk nazarının taalluk edeceği çehreden yümn ve nahs gelebileceğine kâil ve hele rüyâyâ adetâ mutekid idi. Bu hâliyle çok defalar kendisi de istihzâ etmiş ve,

— Ne yapayım?.. Elimde değil ki!.. Bunlar benim asâbımın akideleridir, demişti.

Muvakkat tahkîkât memûriyyetleri, kâimmakâmliklar, mutasarrıflıklarla Anadolu'yu, Araplar, Kürtlerle meskûn vilâyetleri tâm yirmi sekiz sene dolaştı. Miyâh-ı câriyenin menâzır-ı hayâtından mahrûm ve ağaçsız çöl kasabaları, boğazlara, uçurlara, ormanlara gömülmüş dağ beldeleri, havâsı ceyyid veya sıtmalî gûnâ gûn yeler, işte yirmi beş yaşından elli üç yaşına kadar geçen seneleri bel' eden mekâbir-i ahyâ. O bunların icâb ettiği kasveti azm ve irâdesinin kuvvetiyle yenmişti. Ömrünün son demlerini tesliye ve terfih edecek köşk, İstanbul adalarının birinde melâz-ı hayâtı olacak yuva, ona teşcî-i hayâliyle muhitinin her dem izâcında iâre-i kuvvet ederdi. Yirmi sekiz sene zarfında yalnız dört kerre İstanbul'a mezûnen gelerek bu uzun müddetin ancak sekiz ayını maskat-ı re'sinde geçirebilmişti.

İffet ve istikâmet husûsunda mutaassıb, âdetâ titizdi. Ve isrâfı sevmediği gibi hissetten de müteneffir idi. On altıncı sene-i istihdamında mutasarrıflığı ihrâz ettikten sonra maâşının nisfıyla İstanbul'daki vâridâtının tamâmını muntazaman tasarruf etti. Üç bin kûsûr kuruş maâş ile bi'l-istidâ tekâüd edildiği zamân beş bini mukaddem ki memûriyyetler maâşının tasarruf edilen miktarından olmak üzere, on iki bin kûsûr lira bankada parası mevcûd idi. Bu meblağ, o zamân her emel-i masûmu tatmine bâliğan mâ-beleğa kifâyet ederdi.

Taşraya çıktıktan bir sene sonra bulunduğu vilâyet defterdârının kerimesiyle teehhül etti. Kendisi gibi İstanbullu, gayet güzel itinâ ile terbiye ve talîm edilmiş bir hanım; ki aralarında ancak sekiz yaş kadar bir fark vardı. Evlendiler ve seviştiler. Teehhüllerinden iki sene sonra, çöl ortasına düşmüş bir kazâ merkezinin kızgın güneş altında sağlam güzel bir erkek çocukları dünyâyâ geldiyse de zavallı genç kadın, valideliğin nimet ve zevkini dört gün kadar idrâk ederek hummâ-yı nifâsîden vaz-ı hamlin onuncu günü terk-i hayât etti!.. Bu darbe yeni peder olan zevci fenâ hâlde sarsmıştı, oğluna karşı vâlidelik vezâifinden hisseyâb o'uyor, kendi vâlidesiyle dadısının nevzâda bezi ettikleri ihtimâma o da iştirâk ediyordu. Şefkat-i übüvveti bir

kat daha teşdid eden bu fazla ve mecbûrî iştiğâl ve takayyüd, onu evlâdına diğer babalardan ziyâde rabt etmişti. Çocuk büyüdükçe bu merbûtiyyet tezâyüd etti seneler hep böyle geçmiş; tekâüdünü istihsâl ile Kınalı Ada'da, daha evvel inşâ ettirmiş olduğu köşke yerleştiği zâman, yirmi beş yaşındaki oğlu babasının münevver, zeki, azimkâr bir müsteşârı, bir mahremi, en yakın arkadaşı olmuştu.

Doktora imtihanlarını vermiş, o sene mekteb-i hukûktan neşet edecekti, Harb-i umûmiye âit seferberlik ilân olundu. Ve genç hukûk şinâs da arkadaşlarıyla berâber davet olundukları silâh altına şitâb etti.

Ben onu bu sırada Kınalı Adasını tezyin eden her türlü esbâb-ı refâhı muhtevi köşkündeki zarif bahçesiyle zengin kütüphânesinin arasında biraz münzeviyâne ve fevkalâde kibârâne ömür geçirirken tanıdım. Ve az zamân içinde mütekâbilan seviştik, İstanbul'a nâdiren gelir ve her geldikçe beni behemehâl arardı.

Oğlunun askerliğini mütevekkil bir tebessümle telakki etti. Hukuk şinâs iyi bir nefer ve iki üç aylık bir talîmden sonra mükemmel bir asker olmuştu. İhtiyat zabıtlığıyla Irâk cephesine memûr ettiler. Oradan babasına yazdığı mektûplar pek hararetli, dîn aşkı, vatan muhabbetiyle malî idi. Biraz sonra haber aldık ki Şuaybe önünde sağ memesinin üstünden bir mitralyöz kurşunuyla yaralanmış ve tedâvî için Bağdâd'a kadar getirmişler.

Bağdâd askerî hastahânesinde elli gün yattıktan sonra üç ay tebdîl-i havâ ile İstanbul'a geldi, ne kadar değişmiş: Ne kadar sararmış ve ne kadar zayıflamıştı!..

Ziyaretlerine gittim. Babası oğlunu tekrâr gördüğü için memnûn, fakat cisminin muvâcehe-i harâbîsinde endîşenâk ve müteelim idi. Tebdîl-i hevâ müddeti bitmiş mi idi bilmem. Galiçya seferi için müretteb fırkalarından birine memûr etmişler. Baba, oğul hiç bir kelime-i şikâyet teâtî etmeksizin, bir kaç damla gözyaşıyla ıslanan bûseler arasında ayrıldılar.

Galiçya'dan ikişer hafta fâsıla ve kırk gün teehhurla üç mektûb geldi.

Bu kâğıtlar bir buçuk sene evvelki tüvânâ, cedelcû zâbitin harâretli hitâbelerini değil, asâbı gevşemiş, meftur bir adamın yorgun hasbihâllerini muhtevi idi. Son mektûbunda babasına diyordu ki:

Bu gece rüyâmda ceddinizi gördüm. Ne kadar sevimli bir adamdı! ...Beni yüzümden, gözümden öperek hâlîmi ve sizi sordu. Velâdetinizden çok evvel vefât etmiş, sizi bilmiyormuş. Bana da "ne vakit yanıma geleceksin oğlum?.." dedi. Bu suâl keşki fevkalâde bir hâle işâret, bir beşâret olsa!.

Zavallı peder! ... Bu rüyâyı hüsn-i tabîr ediyor.

— Ölü görmek hayırdır. Davet de daha pek çok zamân dünyada kalacağına işâret!..

Diyordu. O bu mektûpla âdetâ müteselli olmak istemişti. Fakat aradan haftalar, aylar geçiyor. Oğlundan haber gelmiyordu. Bu halecânlı günlerin birinde ziyâretine gitmiştim. Artık evvelki kadar okuyamıyor ve bahçesinin gûnâ gun çiçekleriyle eskisi gibi uğraşmaktan âciz, açıkta tahta veya hasır kanepeler üstünde sâatlerce dalgın, uyuşuk oturuyordu. Fikrini bir müddet başka şeylerle işgâl etmek istedim. Nelerden

mahzûz olacağını biliyordum. Sohbetimiz onu bulunduğu hâlden yavaş yavaş ayırarak cânlandırmak istidâdını gösterir bir tarz aldığı zamân demir parmaklıkla bahçeyi sokaktan ayıran duvarın ötesinden ve karşiki kaldırımdan, bir bacağı kesilmiş ceketinin üstünde kırmızı ve beyaz renkli şeridi uzaktan bile fark olunan, genç, iri, yakışıklı bir zabıt iki koltuk değneğine dayanmış aheste aheste geçiyordu. Bunu görür görmez ne söylediğini unuttu. Ve birden bire sarararak dudakları titremeye başladı.

— Aman yâ Rabbi!.. Benimki de böyle mi gelecek?., dedi.

İkimiz de susmuş, ikimiz de ne söyleyeceğimizi şaşırmıştık. Aradan beş, on dakika geçti. Sükûtu yine kendisi ihlâl ile

— Âh gelsin de nasıl gelirse gelsin!., dedi. Onu ben gelir gelmez evlendireceğim. Şu bahçenin ortasında, çemenlerin üstünde çenberlerini çevirerek koşacak torunlarım bana her şeyi unuttururlar. Koşsunlar, oynasınlar, yalnız çiçeklerimi koparmasınlar, çünkü bunları da uzun emeklerle yetiştirdim.

Bu sözleri söyledikten sonra birkaç dakika sükût etti. Ben o gün gelmiş olduğuma nâdim, muztarib düşünüyordum. Birden bire acı acı gülmeye başladı. Çehresinde o zamâna kadar hiç görmediğim bir hâl gözlerinde vahşî bir şule vardı; ne yalan söyleyim!.. Korktum, ve kaçmak istedim.

Habersiz geçen haftalar peder kalbinin endişelerini dakikadan dakikaya arttırıyordu. Günün birinde bahçe kapısının çingırağım ihtiraz ile çalan bir posta müvezzi'i, hizmetçi kıza sağ köşesi damgalı resmî bir zarf uzattı. Ve makbûzunu sonra gelip alacağını söyleyerek tecrübe- dîde memûr, âdetâ firâr edercesine uzaklaştı.

Gelen tahrîrât, harbiye nezâretinden idi. Mahdûmunun düşmandan bir siper istirdâd ederken, bölüğünün başında şehîd olduğu haber veriliyor, peder-i muhterem de hem taziye, hem kemikleri Galiçyra'nın topraklarına karışmış olan ecdâdın ervâhını kahramanca ölümüyle müftehir eden böyle bir oğul yetiştirmiş olduğundan dolayı tebrik ediliyordu.

Hem taziye, hem tebrik olunan peder, bu satırları ilk okuyuşta hiç bir şey anlayamadı. Bir kaç kerre daha okudu. Hayır!.. Uyuşmuş ve donmuş dimağı bu satırlara sokulmuş muammâyı bir türlü halledemiyordu. Ufk-ı idrâkini kaplayan sehâb-ı ibhâm henüz büsbütün dağılmadan odasına çıkarak oğlundan son gelen mektubu yazıhânesinin orta gözünden çıkardı. Ve dikkatle okumaya koyuldu. Fakatşimdi gelen resmî kâğıdın muhteviyâtıyla oğlunun rüyası arasında sarîh bir tenâkuz var. Mâdem ki cediti oğluna görünmüş ve davet etmiş, o behemehâl hânesine salimen avdet etmeli idi.

Ölü görmek hayra işaret, davet de dünyâda kalmaya beşaret! .. Mektûbu da, tahrîrâtı da bir masanın üstüne atarak, câbecâ kitâp dolapları mevzû geniş yazıhânesinde ve eli arkasında ağır adımlarla dolaşmaya başladı. Güneş İstanbul'un ufkundan gurûb etmiş, karşıdaki Anadolu sâhili kararmaya yüz tutmuştu. Artık ne oğlunu düşünüyordu, ne Anadolu'nun yirmi sekiz sene süren yeknesek, melâl-âlûd, kasvetli hayâtını, daha evvele, Cerrahpaşa'daki lâkayd, masûm, şen senelere ircâ-ı tahattur etti.

Hâlin ye's ve ıztırâb ile çırpman dakikalarında mazinin elvâh-ı mesûdesini temâşâyâ dalmak ne kadar elem-âverdir!.. Hoş geçen demlerimize "felekten çalınmış bir gün"

deriz. Fakat felek, çalınmış her günün bedelini ve intikâmını bizden muztarib ve meftûr düştüğümüz dakikalarda -hem de fâizi ve ez'âfiyla alır. Hâlin girîve ıztırârından ne vakit hâfizamızın habl-i yâdına sarılarak çıkmak istersek daha derin bir girdâb-ı ducrete düşeriz. İnsânda fitrî bir dâ'ü's-sıla-i mâzî vardır. O tahassürü, bir de hâlin kahryla meftûr olduğumuz zamân, tehzîz ve îkâz edersek, tâb-ı tahammülümüzü kendi elimizle kırmış oluruz.

Ey fânî!.. Mâzîden husûsiyle mâzînin, senin hayâtın ve senin saâdetin gibi, nâ-pâydâr ve bî-vefâ eyyâm-ı evzâkını kara günlerinde yâd etmekten kork. Geçmişin tesliyet dilendiğin eli, seni hissen zayıf ve hasta bulursa, mevcûdiyyetini kıran bir pençe-i kâhır olur.

Zavallı baba!.. O dakikada ne muhâkemesine hâkim idi, ne ihtiyârına sâhib. Nefsini, güzel geçmiş günlerin müstehzi ve muazzib yâdına, pür-fütûr ve bî-irâde, teslim etti.

Merhûme vâlidesi gençliğinde İstanbul'un en güzel kadını imiş. Bu en güzel kadının enzâr-ı şefkati önünde koşan, oynayan çocukluğunu, sonra da istikbâl-i dûrâdûra âit bir gâyeyi tatmin azmiyle İstanbul'u terk etmek istediği zamânları düşündü. Oğlunun mektûpları inkitâ ettiği haftalardan biri ara sıra gözlerinde beliren ğarîp şulelerden biri bu sefer de parlamaya başlıyordu. Birden bire gözlerini tavana dikerek bir iki dakika arandı. Dudakları hafif sûrette titriyor, boğazından bî-manâ, fakat nağmeli bir mırıltı çıkıyordu. Biraz sonra gür ve acı bir sesle, adetâ haykırır gibi terennüm ettiği duyuldu:

Nihânsın dîdeden ey mest-i nâzım,

Bana sensiz cihanda cân ne lâzım!.

Benim sensin felekle sâye-sâzım,

Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!

yetmiş sekiz yaşındaki dadısı küçük beyinin tam kırk seneden beri şarkı okuduğunu işitmemişti. O hâlâ bu ihtiyâra "Küçük Bey" derdi. Ve gülenlere de,

— Ne yapayım?.. Elime doğdu, beşiğini salladım. Aksakalı da olsa yine benim küçük beyimdir.

İtizârını savururdu.

Dadı sessiz, sesiz ilerleyerek yarı açık kalmış olan oda kapısının aralığından baktı. Beyin o vakte kadar hiç görülmemiş bir hâlî vardı. Girmeye ve sormaya cüret edemedi. Biraz sonra yemeğe inmesini ihtâr için gönderdiği hizmetçiyi de bey bir el işâretiyle savdı.

Şarkısına pek kısa fâsılalarla devâm ediyordu. Sabâh olmuştu. Güneş Anadolu'nun ufkundan doğarken o aynı tavır ve edâ ile şarkısını okuyor, okuyordu:

Dil-i vîrânımı yıktın temelden,

Geçirdin gönlümü her bir emelden,

Rehâyâb olmadın zâlim ecelden,

Bana sensiz cihânda cân ne lâzım!..

Güneşin odaya dökülen eşi'a-i muhrikası ona şarkısını kestirdi. Artık dolaşacak kuvveti de kalmamıştı. Gözü, masanın üstünde açık duran o kefen suratlı iki kâğıda ilişti, önünde tevakkuf etmiş dokunmaya âdetâ cesâret edemiyordu. Uykusuzluktan, açlıktan bî-tâb kızarmış gözlerinde ma'hûd şule, birden bire her zamankinden daha şiddetle peydâ olarak, evvelâ oğlunun mektûbunu, sonra da Harbiye nezâretinin tahrîrâtını okudu. Bunda anlaşılacak hiç bir şey yoktu. Dün akşamdan beri intikal edememiş olduğuna kahkahalarla hayret etti. Mesele pek sarîh: Ordu oğlunu hidemâtına mükâfaten terhîs etmiş. Hîç oğlu ölen bir baba tebrîk olunur mu?.. Bu ancak tehniyet-i terhistir. O nerede ise, ihtimâl ki bugün, bu sabâh kendisine gelecek, akşamdan beri endişenâk, sâkit duran dadısını çağırdı:

— “Artık bizim çocuk geliyor. Evvelâ dedem tebşir etti. Şimdi de ordudan haber veriyorlar. Bana bir kahvaltı hâzırla. İlk vapurla gelmek ihtimâli var.” dedi.

— Bu müjde ile sevinen dadının hemen hazırladığı kahvaltıyı kır sakallı küçük beyi yerken, cefâkeş kadın, her iki beyini kavuşturacak olan Cenâbullâha şükr ediyordu.

— Ümitvâr peder ilk vapuru istikbâle gitti. Kınalı'ya yalnız iki yolcu çıkmıştı. Sükût ile hanesine avdet ederek diğer vapura ve... vapurdan vapura nakl-i intizâr etti. Vapur bulunmadığı sâatlerde de dürbin elinde denizden geçen kayıkları birer birer tarassud ve gözden ğâib oluncaya kadar takîb ederdi. Âh!.. ne kadar kayıkların yolcularını oğluna benzetmiş, yüreği ne kadar titremişti!..

— Dört gün sonra Sabâh gazetesinde Bandırma istasyonuna âit bir telgrafnâme okudu. Zâhirde kendisine taalluk etmeyen bir iş. Bununla berâber şu telgrafnâmenin oğluya bir münâsebeti olduğunu sezerek ilk vapurla Bandırma'ya gitti.

— Oğlu orada da yoktu!..

— Artık muhtelif yerlerden sık sık ona oğlunun imzâsıyla telgraflar geliyor. Her gün bir iskelede, bir demir yol mevkifinde onu arıyordu. O bu hayâl ile ne kadar bî-karâr olmuş. Ne kadar fırtınalı havâların yağmurlu soğuk günlerin mehâlikini bâzîçe-i emvâc olan küçük, dar, pis bir vapurda bazan bir maunada, bir kayıkta sâkit ve sabûr atlatmıştı! ... Silivri'den Erdeğ'e, Gelibolu'dan Gemlik'e kadar Marmara'nın Şarkında, Garbında, Cenûbunda, Şimâlinde ne kadar iskele ve ne kadar ada varsa hepsini birer birer aradı. Mevhum telgrafnâmelerin temâdî eden yalanları onu me'yus değil, daha ziyâde ümitvâr ediyordu.

— Zarif bahçesi, torunlarının çenberleri çemenleri üstünde dönmeden, çiçekleri, ağaçlarıyla harâb olmuş, zengin kütüphânesi, nisyânın her gün biraz daha maddileşen tabakât-ı mütekâsifesiyle tozlar ve örümcekler içinde, metruk bir türbeye dönmüştü.

— Kimseyi ne ziyâret, ne kabûl ediyordu. Aylardan beri bî-çâreyi görmemiştim. Konya'dan avdet ederken İzmit istasyonunda tesâdüf ettim. Ne kadar değişmiş ve ne kadar ihtiyâr ve harab olmuştu!.. Oğlundan yine telgraf almış, bizim trende imiş. Evvelâ yolcuları, sonra kompartımanları, eşyâ vagonlarını, lokomotif arabasını birer birer aradı. Pek yorgundu. Oğlunun bu sefer de çıkmadığını görünce oradaki tahta kanepenin üstüne yıkılır gibi oturarak,

— Âh!, nerede kaldı!... Baba olmamış ki bu kadar intizârın bir babaya ne kadar eziyet verdiğini bilsin!., dedi.